

Foto: VHU

Co znamenal příchod Rudé armády do Československa?

Na anketní otázku *Paměti a dějin* odpovídají přední odborníci.

Od konce války uplynulo letos 70 let a se zvětšujícím se časovým odstupem se pomalu mění i jednostranný pohled na tehdejší události. O významu obětí armád bojujících za osvobození naší vlasti samozřejmě nikdo nepochybuje, nabízí se ovšem otázka, zda příchod sovětských vojáků lze brát bezesbytku jako osvobození. Při vědomí událostí, které následovaly bezprostředně po nacistické porážce, počínaje zatýkáním nepohodlných osob komisaři NKVD a konče komunistickým pučem o tři roky později, se nutně musíme zamýšlet, jak příchod Rudých lépe pojmenovat. Pomoci by mohla i naše anketa.

■ Pro různé lidi přinesl různé věci, také podle toho, kde a kdy. Jestli hned, anebo později. Rudoarmějců tu padlo hodně přes sto tisíc: ti všichni si zaslouží naši úctu. Měli bychom jim vzdávat díky vždycky, ať se děje co se děje. Pečovat o jejich hroby. Co tedy komu, kdy a kde ten příchod přinesl? Na Podkarpatskou Rus s Rudou armádou přišli agenti a političtí komisaři, kteří tamní obyvatele – občany Československé republiky – zpracovali tak, že po jakémsi rádobě referendu prezident Beneš neměl odvahu Stalinovi říci, že se jí nevzdáme. Cítili jsme se zřejmě Stalinovi tak zavázáni, že Prozatímní shromáždění pak bez zaváhání Benešův dar posvětilo zákonem.

Na Slovensku vojáci Rudé armády zanechali prý hodně nepřívzných dojmů. Historici také tím vysvětlují, že ve

volbách v květnu 1946 Komunistická strana Slovenska prohrála na celé čáře: dostala jen polovinu hlasů, které získala Demokratická strana. V Čechách a na Moravě tomu tak zřejmě nebylo. K nám do Malých Kyšic u Kladna přijeli sami milí chlapíci – tak si to matně pomatují, také ze vzpomínání mojí mámy (táta byl ještě v Dachau).

Jenomže v Praze to bylo ještě jinak: nejen tanky zasypané šeríky. Hned druhý den po příletu „košické“ vlády do Prahy velvyslanec SSSR Zorin Fierlingerově vládě po telefonu vzkázal, že zástupci domácího odboje (Česká národní rada) se do nové vlády dostat nesmí, ačkoli jim to Beneš sliboval celou válku. Proč? Protože vyjednávali s vlasovci a s ustupujícími Němci. Stalin chtěl osvobodit Prahu sám; domácí odbojáře a vojáky bojující v zahraničních jednotkách neměl

nikde rád: ani v Titově Jugoslávii, ani v Polsku... A ani u nás. Také proto musel zemřít Heliodor Píka.

A ještě v Praze: hned první noc začali agenti SMERŠe (SMERtŠpiónam) odvlékat naše občany ruské a ukrajinské národnosti (ti se sem uchýlili jako naši hosté za občanské války po Říjnové revoluci) do sibiřských lágrů. Zdejší úřady dělaly, že o ničem neví. To je tedy ale i naše hanba!

Že se československá vláda na jaře 1945 posunovala z Moskvy do Prahy za posledními voji Rudé armády (a ne za voji armády americké), velmi ovlivnilo náš další osud. Ten samotný fakt ale nelze nikomu mít za zlé: tak se bojovalo, tak se posunovaly fronty, tak se nakonec Američané s Rusy dohodli. Když se pak ale řekne, že všude tam, kde jsou v zemi pohřbené kosti našich vojáků, tam že je to vlastně naše (anebo diplomatičtější: tam nám poměry nemohou být lhostejné...), souhlasit s tím nelze. A je třeba se obávat. To by se nejen po Evropě posunovaly bojující armády pořád sem a tam. Kostí mrtvých vojáků různých národů jsou přece skoro všude.

Rudá armáda, to byly miliony vojáků mnoha národů a národností SSSR. Jejich boj, jejich odvaha a ochota k obětem je jedna věc a Stalin a politika sovětského impéria věc druhá. Vždycky bylo těžké nemíchat to dohromady. Teď je to snad ještě těžší: propaganda pálí ze stále těžších kanonů. Nenechme se jí ohlušit.

Petr Pithart, politik

■ Príchod sovietskej Červenej armády na územie Československa predznamenal pre jej občanov príchod slobody a začiatok konca najstrašnejšej vojny v dejinách ľudstva. Je nespochybniteľné, že práve jej príslušníci, spoločne s príslušníkmi rumunskej armády a nášho 1. čs. armádného zboru v ZSSR, za nepredstaviteľných obetí oslobodili územie Slovenska. Taktiež oslobodili aj rozhodujúcu časť územia Čiech a Moravy. Vzhľadom na historickú objektívnosť nie je možné spájať oslobodeneckú misiu Červenej armády s historickými udalosťami, ktoré sa odohrali v Československu po februári 1948. Netreba zabúdať ani na historický fakt, že revolučné ľavicové myšlienky, ktoré „prišli“ s osloboditeľskou Červenou armádou a niektorými príslušníkmi nášho zboru, boli pre časť obyvateľstva naozaj zaujímavé. Fungovala aj propaganda, nezabúdalo sa na trpké sklamanie z Mníchova v roku 1938, keď nám západné mocnosti nepomohli a doslova nás nechali napospas Nemecku a jeho spojencom... Napriek skutočnosti, že Červená armáda bojovala na území Slovenska podstatne dlhšie ako na území Čiech a Moravy, politický program socialistických strán oslovil predovšetkým obyvateľov tejto časti bývalého Československa, ktorí s nimi, ako aj s ich myšlienkami, mali oveľa kratší osobný kontakt ako slovenské obyvateľstvo. To, čo predznamenal ďalší vývoj Československa a v podstate vyvrcholilo februárovými udalosťami roku 1948, bol výsledok parlamentných volieb, ktoré sa konali dňa 26. mája 1946.

Miloslav Čaplovič, šéfredaktor VĽÚ Bratislava

■ Asi by nebylo správne tvrdiť, že se s koncem války v Protektorátě vedly mezi občany debaty o způsobu osvobození. Prioritou byla pro každého co nejrychlejší porážka nacistických vojsk a jejich postupná likvidace, vyhnání či zajetí německých vojáků, v každém případě však odzbrojení. Kdo bude nositelem těchto spojeneckých aktivit, bylo evidentně z hlediska českých i slovenských občanů druhořadé. Jistě bylo mnoho těch, kdo se obávali budoucnosti, a to se netýkalo jen kolaborantů. Informace, jako vždy při takových příležitostech, byly hektické a nepřehledné. Bezpodmínečná kapitulace všech částí německé branné moci byla podepsána poprvé 7. května v brzkých ranních hodinách v Remeši (a na žádost Sovětů stvrzena v noci z 8. na 9. května v Berlíně) a týž den, tedy 7. května, projížděla Čechami americká jednotka s cílem navštívit gen. Schörnera ve Velichovkách a informovat ho o této kapitulaci (sovětská armáda vyhotovila za tímto účelem německy psané informační letáky s výzvou složit zbraně a nechat se zajmout a shazovala je z letadel; výzvu podepsal velitel 2. ukrajinského frontu maršál Malinovskij). Některé skutečnosti vyvolávaly rozpaky – československé zahraniční jednotky se nepodílely na osvobozování Prahy, Beneš (alespoň v českých zemích politik s mimořádnou autoritou) byl od 3. dubna do 8. května 1945 v Košicích prakticky v sovětském zajetí, pozdější sovětský velvyslanec Zorin mu kontroloval i poštu a vyřizoval ji nejčastěji ve spolupráci s Fierlingerem. Beneš 8. května zahájil cestu do Prahy, ale uspokojila ho jistě jen její česká etapa, kdy byl srdečně vítán. Do Prahy dorazil až 16. května a hned přednesl na Staroměstském náměstí projev o „vylikvidaci Němců“. Překvapení a nakonec rozčarování přinesl postoj k domácímu odboji, jehož představitel, Česká národní rada, jako celek málem skončil ve vězení. Málokdo tušil, že nás čekají krušné chvíle, protože představy o fungování Sovětského svazu jako demokratické země byly zcela zavádějící.

Dnes víme, že Stalin se osobně staral nejen o vojenská vítězství (co nejdříve obsadit dohodnutou demarkační čáru, která procházela západními Čechami – Američané ji obsadili do 7. května, sovětská vojska se k ní dopravovala až 12. května, ale plánovala to až na 17. května), ale také o zajištění fungování státu dle svých představ, tj. o vytvoření podmínek pro komunistickou hegemonii. Z tohoto hlediska vojenské osvobození volně a plynule přecházelo do fáze nové okupace, to však kolektivní paměť národa nepřijímá ani dnes. Jistě se na tomto až tragickém zkreslení dějin podílejí historici, kteří se prostě této stránce dějin nevěnují, takže ještě dnes najdeme řadu bílých míst (nulový zájem o soupis zločinů protinacistických vojsk, vyplývajících z obligátního chování vítězů; utajování českých obětí – jen ve čtyřdenní bitvě o Prahu to byly téměř 3000 obětí, ale léta se uvádělo číslo max. 1600; perzekuce hrdinů – jejich věznění, žádná šance na budoucí kariéru, dokonce popravy i smrt; přisvojování si zásluh, které ve skutečnosti patřily policistům, vojákům, tramvajákům a železničářům).

Václav Veber, Univerzita Pardubice

■ Než na otázku odpovím, musím zmieniť dva dôležité body. Začneme tým, že než se KSČ v únoru 1948 chopila moci a prvni komanda StB vyrazila na lov, demokraté už předtím prohráli v oblasti hodnot. Strana totiž vnutila hned po válce nová pravidla pro veřejnou diskusi: komunisté budou hrát ragby, demokraté fotbal.

Přeloženo do oblasti mezinárodní politiky to znamenalo, že komunisté mohli všechno, ale pro jejich oponenty platila mnohá tabu. První mezi nimi byli Stalin, Sovětský svaz a Rudá armáda. Kriticky se dotknout této svaté trojice znamenalo profesionální pád. Když to v roce 1946 udělal Pavel Tigrid, ostře ho napadl lidovecký kolega Msgr. František Hála a z MZV ho na hodinu vyhodil Arnošt Heidrich, s nímž se Tigrid brzo setkal v americkém exilu.

Nekritický přístup k chování Sovětů mezi válkami a do léta 1941 zůstává patrný též v západních demokraciích. Dosud ne všichni chápou, že Sovětský svaz byl věrným spojencem Adolfa Hitlera, když nacisté přepadli Polsko, Dánsko, Lucembursko, Nizozemsko, Belgie, Norsko, Francii, Jugoslávii a Řecko. Stalin a Hitler spolu opakovaně spolupracovali. Putin nedávno pakt Stalina s Hitlerem rehabilitoval, a nestalo se vůbec nic.

A druhý bod: ve 30. letech se všichni báli nové války, s výjimkou Hitlera a Stalina. Oba si přitom ale přáli něco jiného. Hitler si chtěl vytvořit podmínky pro zahájení světového konfliktu, v němž bude třetí říše vítězná. Stalin – řekl to osobně a prostřednictvím Kominterny – si též přál válku, ale takovou, které by se nezúčastnil. Až na konci by do zruinované Evropy vtrhla Rudá armáda a nastolila tam sovětské režimy. Za tím účelem Stalin pomohl v Německu vytvořit podmínky pro nástup nacistů k moci v roce 1933 a kvůli tomu o šest let později uzavřel v Kremlu smlouvu s Hitlerem. Beneš, jehož snad nikdo nemůže osočit z antisovětského, si po přečtení Paktu Hitler-Stalin v srpnu 1939 zapsal, že z hlediska Moskvy: *... nadešel čas boje mezi kapitalismem, fašismem a nacismem; bude to světová revoluce spuštěná Sovětským svazem ve výhodný okamžik, až ostatní budou vyčerpáni.* Tento postřeh je jedním z Benešových analytických triumfů.

Hitlerův útok v červnu 1941 sen o sovětizaci Evropy zkomplikoval. Když ale Rudá armáda v roce 1944 vstoupila do východní Evropy, začali ho tam ve zredukované formě komisaři NKVD naplňovat. Západní Evropa zůstala nedostupná, zejména když byl částečně v reakci na pražský puč podepsán obranný pakt, z něhož o rok později vzniklo NATO. Stalin ale díky válce získal baltské státy, téměř celý Balkán a usadil se v Berlíně, Varšavě, Praze, Vídni a Budapešti, a to nebylo k zahoezení.

Smyslem prvního bodu je varovat, že se znovu dostáváme do situace, v níž už ČSR jednou byla: bojujeme o svět hodnot. Ten musí patřit nám, ne Putinovi a jeho obdivovatelům. Neznamená to nic menšího než povinnost říkat pravdu.

Druhý bod naznačuje, že moje odpověď na vaši otázku musí být: Příjezd Rudé armády do Československa znamenal zahájení okupace a vytvořil podmínky pro nastolení nelegitimní, kriminální vlády, jejímž zdrojem moci nebyl

tzv. pracující lid. Byl to Kreml, jeho policajti a tanky Rudé armády.

Igor Lukeš, Boston University

■ Přednávkou, v spoločnej diskusii v slovenskej televízii, Jan Rychlík na účelovo „provokačnú“ otázku redaktora, či prišla v roku 1945 s Červenou armádou do Československa sloboda, alebo okupácia, odpovedal asi v nasledovnom zmysle: pre drvivú väčšinu Čechov bola na jar 1945 vždy prijateľnejšia viziya satelitného „červeného“ Československa ako predošlého nemeckého protektorátneho režimu. Čiže pre české zeme znamenala Červená armáda nepochybne osloboditeľov, a to aj v tom prípade, keď si vzápätí vybavíme následný komunistický režim po roku 1948. Niekoľkomesačná prítomnosť Červenej armády a jej orgánov na našom území, s občasným, menej významným zasahovaním do miestnych pomerov, iba minimálne ovplyvňovala neskorší vývoj smerujúci ku komunizmu. Ten si (na rozdiel od mnohých iných budúcich štátov východného bloku) vybrala značná časť spoločnosti aj bez útorkstva Červenej armády či sovietskych orgánov na svojom území. A pre komunizmus, či pre orientáciu na Sovietsky zväz, sa masy obyvateľstva, ako aj politici, rozhodovali výrazne práve pre vnímanie Červenej armády ako dlho očakávaných osloboditeľov spod nemeckej okupácie.

Aj na Slovensku bola situácia v mnohom podobná práve takejto akceptácii Červenej armády či Sovietskeho zväzu. Ale vzhľadom na odlišný vojnový vývoj a život v Slovenskom štáte boli postoje k prichádzajúcim sovietskym vojakom rôznejšie. Pokiaľ sa na vec pozerať z pohľadu predstaviteľov ľudáckeho režimu, ktorí ešte aj po Slovenskom národnom povstaní ostávali lojálnymi či dokonca aktívnymi podporovateľmi pronemeckej kolaborácie, s príchodom Červenoarmejcov sa stávalo pre nich Slovensko okupovanou krajinou. Zo strachu pred povojnovým súdením, perzekúciou či „bolševickými násilnosťami“ (ľudácka propaganda koncom režimu prirodzene farbisto líčila nastávajúce temné obdobie vraždenia, znásilňovania, vypaľovania kostolov...) opustilo Slovensko pred frontom okolo päťtisíc Slovákov. Okrem nich to boli tiež desaťtisíce karpatských Nemcov, ktorí od konca vojny a oslobodenia Slovenska Sovietmi nemohli očakávať nič dobré. Veľká časť z nich odišla ďalej na západ ešte pred príchodom frontu. Tých, čo ostali, síce vo veľkej miere čakal podobný osud, keď boli neskôr deportovaní do Nemecka, ale ani zďaleka (ide skôr o zopár prípadov) neboli vystavení takému „ľudovému hnevu“ ako v českom pohraničí. Ani maďarská menšina nemohla od povojnového Slovenska či Československa očakávať, že aktivizmus pri pripojení južných oblastí k Maďarsku zostane neprestaný. Tisíciky z nich síce skončili pre ľudovými súdmi, ale prevažne iba s niekoľkomesačnými trestami a väčšina ostatných sa dočkala neskôr prinávratenia plnohodnotného občianstva. A vďaka horšej sociálnej situácii v Horthyho Maďarsku, či vzhľadom k vojnovému režimu a nemeckej okupácii,

Foto: ČTK

pre značnú časť maďarského obyvateľstva na južnom Slovensku sa príchod Červenej armády a obnovenie Československa mohli ešte vždy javiť ako lepšia alternatíva k vojnovým dňom.

Aj pre väčšinu slovenského obyvateľstva, ktorá nebola radikálne prorežimne naladená či už v zmysle proľudáckom, či naopak propovstaleckom a pročeskoslovenskom, sa realita konca vojny, ktorú prinášali práve Červenoarmejci, spájala skôr s pozitívnymi reakciami. Končili boje, obdobie strachu a neistoty. A napriek sprievodným negatívam krádeží či znásilňovania, ich relatívne nízka početnosť (opäť v porovnaní s podobnými stredo- a východoeurópskymi štátmi) nedokázala prekryť všeobecne dobrý obraz oslobodzujúcej Červenej armády. Obyčajní ľudia či miestna správa (národné výbory) vnímali nutné negatíva prítomnosti Červenej armády skôr v rovine praktického riešenia každodenných problémov – k tým osobným a miestnym im pribudli ešte povinnosti s vydržiavaním bojujúcich armád.

Boli však aj skupiny obyvateľstva, ktorých koniec vojny a príchod Červenej armády zasiahol „byťostne“. Sovietske orgány (najmä NKVD) odvedli do zajateckých a pracovných táborov okolo 8 tisíc obyvateľov Slovenska (predstaviteľov ľudáckeho režimu, „bielej“ emigrácie, osoby udané miestnymi ako kolaboranti a fašisti, ale aj obyčajní ľudia, ktorí boli potrební iba k početnému doplneniu transportu). Na druhej strane tu však boli desaťtisíce bývalých povstaleckých vojakov, partizánov, predstaviteľov odboja, rasovo a politicky perzekvovaných. Pre tých znamenala prítomnosť Červenoarmejcov koniec ukrývania sa a boja o prežitie.

A na záver si dovoľím ešte jeden, osobný pohľad historika. Áno, samozrejme, že by bolo lepšie, keby namiesto ošarpaného, unaveného a zdivelého Ivana, prejavujúceho „záujem“ o vaše hodinky, prišiel usmievať Johnny a ponúkol vás čokoládou. Ale holt dejiny to zariadili tak, že drvivú ťarchu totálnych bojov proti nacizmu niesol na svojich ramenách na východe práve tento Ivan a on prvý priniesol Čechom a Slovákom slobodu, aj keď mala horkastú príchuť.

Nepochybně by bolo pre neskorší politický vývoj lepšie, keby nás oslobodili skôr Američania ako Sovietsi. Ale za február 1948 ten náš Červenoarmejec z jari 1945 určite nemôže, za ten si môžeme predovšetkým sami (opäť za nečinného prizierania sa západných veľmocí...).

Marek Symj, Univerzita Mateja Bela

■ Na úvod treba říci, že znamenal něco jiného pro různé části Československa v „předmnichovských hranicích“. Kupříkladu pro dnešní Zakarpatskou oblast Ukrajiny to, že je dnešní Zakarpatskou oblastí Ukrajiny. Perfidní postoj českých politiků k osudům jejích obyvatel nám čest nedělá, na věci se ale beztak nedalo nic změnit; Rusové ostatně uzmulí mnohem rozsáhlejší území také Polsku a Rumunsku. V případě hypotetického osvobození větší části českých zemí Američany pak není nereálnou představou, že by k rozpadu Československa – tentokrát ke škodě Slováků – došlo již o padesát let dříve, podobně jako bylo časem v důsledku neslučitelnosti přístupu Západu a SSSR rozděleno Německo.

Moskva se svou vojenskou kartou nicméně pracovala flexibilně: navzdory válečné porážce nebylo sovětizováno Finsko, pluku osvobozeného Berlína přenechala Spojencům atd. Rudá armáda se z našeho území stáhla do konce roku 1945, což je vlastně škoda, protože v sousedním Rakousku její chování napomáhalo osvětě, pokud jde o povahu sovětského systému. Rakouský příklad je názorný: Stalin mohl svou rakouskou okupační zónu „zlidovědemokratičtět“ i navzdory tomu, že politická předvídatost rakouské reprezentace a společnosti nešly s tou českou srovnat. Tohoto záměru se ovšem zřekl. Krátce: sovětizace byla výslednicí postupně se vyvíjejících strategických úvah Moskvy a faktorů domácích; někde se v Evropě komunistické režim prosadily i bez sovětského přispění (Jugoslávie a Albánie).

Osvobození Československa Rudou armádou především osudově deformovalo českou veřejnou debatu, neboť otevřelo stavidla exaltované orientaci na SSSR a udusilo potenciál české kritické rusistiky, jejíž tradici spojujeme s Havlíčkem a Masarykem. Zde by si mj. přišli na své i ti, kdo se rádi zabývají selháními Ferdinanda Peroutky, ale ten byl jen jedním z přemnoha. Příchod Rudé armády byl pro pozdější komunizaci klíčový, jak ukazují osudy i antisovětsky naladěných národů (Polsko, Maďarsko aj.), v českém případě se však potkával i s mimořádně vstřícnými podmínkami domácími v podobě zastydlého rusofilství, nedůvěry k Západu a dravého komunistického hnutí. Rudoarmějci u nás neumírali nadarmo.

David Svoboda, ÚSTR

■ Příchod Rudé armády znamenal nepochybně pro většinu obyvatel Československa osvobození od nacistické okupace. Platí to i pro Slovensko, okupované od srpna 1944. Jistotu, že válka i okupace jsou konečně u konce, přinesli

sovětští vojáci i do míst, kam dorazili až po půlnoci z 8. na 9. května – tedy i do Prahy. Obrovský obdiv ke grandióznímu vítězství druhdy podceňovaného Sovětského svazu však brzy u nemalé části obyvatel vystřídal rozčarování či přímo zděšení nad chováním mnoha sovětských vojáků. Samozřejmě nejintenzivněji si tyto pocity prožily ony tisíce znásilněných žen, především na Brněnsku, ale také všichni, kteří byli „jen“ napadeni a oloupeni. Ne náhodou musel komunistický ministr informací Václav Kopecký záhy nechat vystříhnout z filmového týdeníku o jaltské konferenci sekvenci, jak Roosevelt hledí na Stalina, který se dívá na hodinky. „Davaj časy!“ volali totiž lidé spontánně v českých kinosálech. Především však samotný fakt, že naprostou většinu země včetně jejího hlavního města osvobodila Rudá armáda, významným způsobem napomohl nástupu komunistů k moci. Sovětské vedení si tento potenciál dobře uvědomovalo – proto 5. května 1945 Američanům zalhalo, že pražská operace Rudé armády už začala, ať tedy do Prahy nepostupují.

Kdybych mohl v moderních českých dějinách změnit jeden jediný moment, pak bych si vybral právě osvobození Prahy a vyslal do ní Američany. Stačilo by, aby generál Patton opravdu ztratil s Omarem Bradleyem spojení – a zavolal mu až z telefonní budky na Václavském náměstí, jak sám navrhoval. Celý ten grandiózní, nepravdivý mýtus o proradném Západu, který nás vždy nechá na holičkách anebo se dohodne na náš úkor, by tím snad jednou provždy padl. A bezprostředně po válce by nemohl sloužit komunistům k tvrzení, že do budoucna se můžeme spoléhat jen na Sovětský svaz, respektive že jsme byli přiděleni do jeho sféry vlivu a musíme se v ní tedy orientovat – což oni umějí nejlépe. České obyvatelstvo by se pak mohlo s mnohem čistší hlavou rozhodovat, zda ve volbách v květnu 1946 skutečně v takové míře podpoří komunisty či zda se později tak odevzdaně podvolí komunistickému převratu.

Vít Smetana, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

■ Květen 1945 znamenal především velkou příležitost. Příležitost pro Stalina, aby se projevil jako státník světového formátu, a nikoliv jako bezohledný dobyvatel. Příležitost pro Rudou armádu, aby dokázala, že se dokáže chovat civilizovaně ve spojeneckých zemích. A pro Čechy velkou příležitost porovnat chování americké a sovětské armády a vyvodit z toho důsledky. Ovšem Stalin se pojistil. Jako každý manipulátor, i on se více staral o to, jak jeho chování vypadá, než jaké doopravdy je. Věděl, že využít první a druhou výše zmíněnou příležitost pro něj nepřipadá v úvahu, proto Čechům znemožnil využití příležitosti třetí. Zákaz psát v Československu proti Sovětskému svazu znemožnil jakékoliv svobodné referování o chování Rudé armády na našem území. A protože to, o čem se nepíše v novinách, neexistuje, mohl v podrobení si Čechů a Slováků plynule navázat tam, kde Hitler skončil. Ochotných kolaborantů našel také dost.

Tomáš Jakl, VHÚ Praha